

O‘QUV JARAYONIDA TALABALARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH USULLARI, METODI VA VOSITALARI

Begmatova Dilnoza

O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti dotsenti

E-mail: dbegmatova@list.ru

Alimova Laylo

O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti magistranti

E-mail: layloalimova27@gmail.com

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada talabalarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish masalalari, kompetentlik turlari haqida fikrlar keltirilgan. Bundan tashqari, kommunikativ kompetensiya bo‘lajak mutaxassisning kasbiy tayyorgarligining muhim tarkibiy qismi ekanligi va uni rivojlantirish usullari, metodi va vositalari haqida fikrlar bildirilgan. Biz ushbu usullarning ba‘zilarini va ularni o‘quv jarayonida qanday amalga oshirish mumkinligini ko‘rib chiqamiz.*

***Kalit so‘zlar:** oliy ta‘lim tizimi, kommunikativ kompetensiya, kommunikativlik, texnologiya, muzokara, muhokama, didaktik o‘yinlar.*

Kirish. Oliy ta‘lim muassasalari o‘z sohasining yetuk mutaxassislarini tayyorlash va jamiyatga kerakli kadrlar yetkazib berishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek har qanday mamlakatning rivojlanishida ta‘lim –tarbiya muhim rol o‘ynaydi chunki qaysi yurtning fuqarolari bilimli, aqlli bo‘lsa o‘sha yurtning ham iqtisodiy ham ijtimoiy holati yaxshilanadi. Shuning uchun oliy ta‘lim muassasalari talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish kabi masalalar muhokama qilinmoqda. O‘qituvchining kasbiy shakllanishi oliy o‘quv yurti dargohida kasbiy ta‘lim olish jarayonida boshlanadi. Pedagogika oliy o‘quv yurtlarining o‘quv-reja va fanlar bo‘yicha dasturlarida bo‘lajak o‘qituvchilarga shu kasbning sir-asrorlarini o‘rgatish, ilmiy bilimlar berish, o‘qituvchi kasbi haqida ma‘lumot berish va ko‘nikma hosil qilish nazarda tutiladi. Shu bilan bir qatorda boshqa soha oliy o‘quv yurtlarida ham bo‘lajak mutaxassislarning o‘z kasbiga doir sir-asrorlari, bilimlari haqida ma‘lumot beriladi va ko‘nikma hosil qilish o‘rgatiladi. Jamiyatimizda ta‘lim tizimini takomillashtirish yo‘lida ta‘lim muassasalariga malakali kadrlarni tayyorlash, ularning kompetentligini oshirishni zarurat darajasiga ko‘tardi. Bu esa hozirgi vaqtda davr talabiga javob beradigan mutaxassislarning nafaqat nazariy bilimlarini chuqur o‘rgangan holda, balki buyuk insoniy fazilatlariga ega bo‘lgan, muomalaga kirisha oladigan, o‘z ishini puxta egallagan mohir mutaxassislar etib tayyorlashga ham katta e‘tibor qaratilishi zarurligini ko‘rsatadi. Ayniqsa, bugungi davrning bu talabi o‘qituvchilar malakasini va kompetentligini oshirishda yuksak pedagogik mahorat va zamonaviy texnologiyalar bilan

qurollangan, madaniyatli shaxs sifatida tayyorlash lozimligini yana bir bor isbotlamoqda.[5;60] Pedagog kadrlar tayyorlash bo'yicha psixologik-pedagogik mahorat o'tkazish strategiyasi bo'lg'usi o'qituvchilarning kasbiy mahorati, ma'naviy qiyofasi, intellektual salohiyatini oshirish, mavjud ma'naviy-ma'rifiy ishlarning bugungi holatidan kelib chiqqan holda ta'lim bosqichlari o'rtasida uzviylik va uzluksizlikni ta'minlashda xizmat qiladi.[1;25] "**Kompetensiya**" tushunchasini izohlar ekanmiz, bu atamaning mazmun-mohiyatiga e'tibor qaratamiz.

Kompetensiya lotincha so'z bo'lib, o'zbek tilida "munosib", "to'g'ri keladi" yoki "mos keladi" degan ma'nolarini beradi. Mutaxassisning o'z bilim, mahorat va amaliy tajribalaridan foydalangan holda oddiy va murakkab muammolarni yecha olishga munosib inson deb tushunsak maqsadga muvaffaq bo'ladi.

Kommunikativ kompetensiya – o'qituvchidan to'laqonli muloqotchanlikni talab etadi. Har qanday vaziyatda talaba va jamoa a'zolari bilan ijobiy munosabatda bo'lishni talab etadi. Kommunikativ kompetensiya o'qituvchining hamkorlikda ta'lim faoliyatini tashkil eta olishi, bag'rikenglik bilan ish yurita olishi, ziddiyatli vaziyatlarda o'zini munosib tuta olishi, guruh jamoasini demokratik boshqarish va o'z-o'zini boshqara olishi, talabalar ijtimoiy faoliyati uchun ko'maklunda siz dunyoni tushunmovchiliklarining teng yarmidan xalos qilgan bo'ashishi, o'zining ilmiy-metodik faoliyati natijalarini taqdim etishni bilishini talab etadi.[2;151] Rene Dekard ta'kidlaganidek, "So'zni to'g'ri aniqlab oling, shlasiz".[3;90] Demak, bundan kelib chiqadiki, kommunikativ kompetensiya shakllangan va rivojlangan mutaxassisda faoliyati davomida hech qanday konfliktga duch kelmaydi. Shuning uchun biz kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish usullarini va metodlarini topishimiz kerak. Ushbu maqolada biz kommunikativlikni rivojlantirish usullarning ba'zilarini va ularni dars jarayonlarida qanday amalga oshirish mumkinligini ko'rib chiqamiz.

Talabalarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning eng keng tarqalgan usullaridan biri bu dars davomida muhokama qilishdir. O'quv jarayonida o'qituvchilar muhokama darslarini tashkil etish kerak chunki muhokama darslari talabalarni munozaralarda ishtirok etishga undaydi, ularga o'z fikr va g'oyalarini og'zaki ifoda etishni mashq qilish imkonini beradi. Shuningdek muhokama darslarida o'qituvchilar savollar berish, ko'rsatmalar berish va barcha talabalar o'z fikrlarini erkin ifoda etish uchun qulay muhit yaratishi talab etiladi.

Bundan tashqari, yana bir samarali usul - bu guruh ishi yoki hamkorlikdagi loyihalar. Guruhlarda ishlash talabalarda tinglash, muzokaralar olib borish va murosaga kelish kabi shaxslararo muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam

beradi. Umumiy maqsad sari birgalikda ishlash orqali talabalar tengdoshlari bilan samarali muloqot qilishni, mas'uliyatni taqsimlashni va muammolarni birgalikda hal qilishni o'rganadilar.

Kommunikativ kompetensiyani yaxshilash uchun rolli o'yin faoliyati ham foydalidir. Rol o'ynash ssenariylarida o'quvchilarga o'ynash uchun muayyan rollar beriladi va ular tegishli til va muloqot strategiyalaridan foydalangan holda bir-birlari bilan muloqot qilishlari kerak. Bu talabalarga xavfsiz va boshqariladigan muhitda real hayotdagi muloqot ko'nikmalarini mashq qilish imkonini beradi.

Ushbu usullardan tashqari, texnologiyani darslarga kiritish ham o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga yordam beradi. Videokonferensiya, onlayn munozara forumlari va multimedia taqdimotlari kabi vositalar talabalarga turli xil vositalar va formatlardan foydalangan holda muloqot qilish imkoniyatini beradi.

Xulosa. Kommunikativ kompetensiya bo'lajak kadrlarning o'ziga xos xususiyatidir, Bu ularning xulq-atvori va faoliyatida namoyon bo'ladigan, amaliy muammolarni hal qilishga hissa qo'shadigan qobiliyati hisoblanadi. Umuman olganda, talabalarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish og'zaki va og'zaki bo'lmagan muloqot qobiliyatlariga qaratilgan usullarning kombinatsiyasini talab qiladi. Sinf muhokamalari, guruhlarda ishlash, rolli o'yinlar va texnologiyani darslarga qo'shish orqali o'qituvchilar o'quvchilarga har qanday vaziyatda ishonchli va samarali muloqotchi bo'lishga yordam beradi. Yana shuni ham ta'kidlash joizki, turli didaktik o'yinlar nafaqat tarbiyaviy, balki o'qitish sifatida ham ko'rib chiqilishi mumkin va o'qituvchiga haqiqiy muloqot modelini yaratishga yordam beradi. Kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning samarali usullaridan biri bu axborot texnologiyalaridan foydalanishdir. Bu o'qitishning eng innovatsion va istiqbolli usuli hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G.O.Ochilova, G.Musaxanova, R.Abdullayeva. “Pedagogika. Psixologiya” Toshkent 2019 yil, 345 bet.
2. Alavutdinova, N., & Ergasheva, L. (2024). Communicative characteristics of teaching the Uzbek language as a foreign language. *Science and innovation*, 3(B1), 29-34.
3. G.O. Ochilova, G.Musaxanova, “Pedagogik mahorat” Toshkent 2016-yil, 298 bet.
4. G.O.Ochilova “Ta’lim texnologiyalari” Toshkent 2019-yil, 258 bet.
5. Ochilova G. Ёшларни тadbirkorликка психологик жихатдан тайёрлаш //Архив научных исследований. – 2021.
6. Pedagogika: 1000 ta savolga 1000 ta javob / Metodik qo‘ll.U.I. Inoyatov, N.A. Muslimov, M.H. Usmonboyeva, D. Inog‘omova. –T.: TDPU, 2012. – 193.
7. Saodat, I., & Ma’suda, E. (2023, April). Bilingvizm turlari va ikkinchi til leksik bazasi. In international scientific conferences with higher educational institutions (Vol. 1, No. 14.04, pp. 185-188).

